

## **Emlékezés Hegedüs Sándorra (1847-1906), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjára**

### **Remembering Sándor Hegedüs (1847-1906), Full Member of the Hungarian Academy of Sciences**

Hegedüs Sándor politikus, országgyűlési képviselő, miniszter, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja Kolozsváron született 1847. április 22-én és Budapesten hunyt el 1906. december 28-án.

Testvéröccse, Hegedüs István (1848-1925) a neves klasszika-filológus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, 1891 és 1920 között a budapesti Magyar Királyi Tudományegyetemen a klasszika-filológia nyilvános rendes egyetemi tanára volt. Hegedüs Sándor egyik fia Hegedüs Lóránt (1872-1943), a Magyar Tudományos Akadémia levelező, tiszteleti és igazgatósági tagja, gazdaságpolitikus, Teleki Pál első kormányának (1920. július 25.-1921. április 14.) pénzügyminisztere volt. Másik fia Hegedüs Sándor (1875-1953) volt, aki neves, külföldön is ismert író volt.

Hegedüs Sándort a Magyar Tudományos Akadémia 1885. május 28-án választotta levelező tagjává. Levelező tagsági székfoglaló értekezését „A latin államok pénzsövetsége. 1863-1865.” címmel tartotta 1886. április 3-án. A székfoglaló értekezés még abban az évben, 1886-ban nyomtatásban is megjelent a Budapesti Szemlében. A Magyar Tudományos Akadémia 1893. május 12-én választotta rendes tagjának. Rendes tagsági székfoglaló értekezését 1894. január 15-én „Az adóeszmény. Tudományos és gyakorlati szempontból” címmel tartotta. Az értekezés nyomtatásban teljes terjedelemben az Értekezések a Társadalmi Tudományok köréből című kiadványban (11. kötet 7. füzet), kivonatos formában pedig az Akadémiai Értesítőben jelent meg.

Hegedüs Sándor családja székely nemesi ág, amely az Udvarhely vármegyei Magyarzsákodot tekintette ősi helyének és a család tagjai előneve is erre a községre, településre utal. Hegedüs Sándor édesapja ügyvéd volt, aki a közzszolgálatban tevékenykedett. Édesapja az 1848-1849. évi forradalom szabadságharcban való aktív részvétele miatt hosszú ideig nem folytathatta ügyvédi pályáját. Hegedüs Sándor édesanyja kőváradi Várady Anna, egy tekintélyes kolozsvári ügyvéd leánya volt. A család komoly anyagi nehézségekkel küzdött. Emiatt a szülők gyermekeiket csak komoly áldozatokat vállalva tudták taníttatni. Súlyosbította a család helyzetét, hogy édesapja meghalt, így édesanyja négy gyerekkel árván maradt. Ezért Hegedüs Sándor a tanulás mellett családja, édesanyja és testvérei támogatására kényszerült.

Hegedüs Sándor a komoly hírnévnek örvendő kolozsvári református kollégiumban végezte tanulmányait. Történelemtanára Sámi László volt. Tanárai közül még említést érdemel Sárkány Ferenc.

Az érettségit követően 1865-ben kezdte meg jogi tanulmányait a Pesti Egyetemen. 1869-ben szerezte meg doktori címét a jogtudományok köréből.

Pesten ismerkedett meg Kautz Gyulával, akinek tanítványa lett. A jogi tanulmányokat folytató, a Pesti Egyetem Jog- és Államtudományi Karán a nemzetgazdaságtan és a pénzügytan nyilvános rendes tanára, hazánkban a nemzetgazdaságtan egyik legelső és legnagyobb tekintélynek örvendő képviselője Kautz Gyula (1828-1909) később, 1892 és 1900 között az Osztrák-Magyar Bank főkormányzója lett - az első magyar ezen a poszton. Említést

érdemel, hogy Kautz Gyula a Magyar Tudományos Akadémia rendes és igazgatósági tagja, továbbá az MTA másodelnöke volt.

Hegedüs Sándor kedvenc tárgyai a nemzetgazdaság és a pénzügy voltak. Ezekből a tárgyakból szerzett igen alapos ismereteit a későbbiekben tudta hasznosítani a gyakorlatban, így minisztersége idején is.

Hegedüs Sándor 1871-ben kötött házasságot. Hitvese Jókai Mór testvérének, Jókai Károlynak a leánya, volt. Említést érdemel, hogy Jókai Jolán később országos hírnevet szerzett író lett. A házasságból három gyermekük született, Róza, Lóránt és Sándor. Említést érdemel, hogy bensőséges viszony alakult ki Jókai Mór és Hegedüs Sándor között.

Döntő fordulatot hozott életében, amikor „A Hon” című politikai napilap, melynek mintaképe, mivel benne a londoni „Times”-hoz hasonlóan a legkülönbözőbb, egymástól eltérő nézetek is közlésre kerültek, újságírója, később pedig vezércikk-írója lett. Ennek az újságnak alapítója és főszerkesztője Jókai Mór volt. Szinte minden nap jelent meg egy írás a tollából. Hegedüs Sándor ennek a befolyásos lapnak révén jelentős politikai kapcsolatokra tett szert.

A Kolozsváron megjelenő „Magyar Polgár” balközép szemléletű politikai napilapban is rendszeresen jelentek meg 1875-től komoly figyelemmel kísért vezércikkei.

1875-től 1906-ig a Szabadelvű Párt országos képviselője. 1875-ben Abrudbánya választotta meg képviselőjének. 1878-tól a pénzügyi bizottság egyik vezető alakjának számított. Fontos utalni arra, hogy számos fontos törvényjavaslat előterjesztője is volt.

Hegedüs Sándor később, több, mint két évtizeden keresztül, 22 éven át előadója volt a költségvetési javaslatoknak. A parlament egyik elsőrangú közgazdasági és pénzügyi szaktekintélyének ismerték el. Szakmai elismerésének jele volt az, hogy 1905-ben a főrendiház tagja lett.

A Szabadelvű Párt Hegedüs Sándort többször jelölte pénzügyminiszternek. Ő azonban több ízben is visszautasította a felkérést. Végül 1899 februárjában elfogadta a felkérést és 1902. márciusig a kereskedelem-ügyi minisztériumot vezette Széll Kálmán kormányában (1899-1903). Tárcájához az ipar, a kereskedelem, a közlekedés és a statisztikai hivatal irányítása tartozott.

Programnyitó miniszteri beszédét nagy figyelemmel fogadták a parlamenti képviselők. Hegedüs Sándor kiemelkedő figyelmet szentelt és jelentőséget tulajdonított a hazai ipar fejlesztésének. Minisztersége évében nemzetközi, a nyugat-európai államok mércéjével mérve is jelentősen növekedett a magyar ipar. Az eredményesség egyik alapja kétségtelenül az volt, hogy munkatársaival az állami támogatások biztosítása érdekében egy nagyon jól működő közszállítási rendszert dolgoztatott ki.

Elődjéhez, Baross Gáborhoz (1848-1892) hasonlóan, Hegedüs Sándor is kiemelkedő jelentőséget tulajdonított az úthálózat, a vasutak, a hajózás és a posta fejlesztésének. Kautz Gyulához hasonlóan - éppen az infláció elkerülése, vagy legalábbis mérséklése érdekében - az ország pénzügyi rendszerének aranyalapra, aranyvalutára történő helyezése szükségességének híve volt. Szerepe volt külföldi gazdasági, pénzügyi tárgyalásokon, amelyeken a külföldi országok vezető pénzügyi köreinek és Magyarország külföldi hitelezőinek is alkalmuk volt megismerni és értékelni Hegedüs Sándor szakmai képességeit.

Hegedüs Sándort 1896-ban megválasztották a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság másodelnökének.

1899-ben lett a Dunamelléki Református Egyházkerület főjegyzője. 1902-ben a Dunántúli Református Egyházkerület főgondnokává választották. Igen sokrétű tevékenységet végzett a református egyház érdekében. A pesti református főgimnázium építéséhez jelentős összeggel járult hozzá. Hasonló módon támogatta Kolozsváron a teológiai fakultást és a kolozsvári református kollégium létrejöttét.

Hegedüs Sándor alapító tagja volt a Magyar Történelmi Társulatnak. A Társulat pénzügyeit intéző gazdasági bizottságnak több mint másfél évtizeden át volt az elnöke.

Hegedüs Sándor hivatali pályája során számos kitüntetésben, magas állami elismerésben részesült. Az uralkodó, I. Ferenc József 1893-ban a Lipóttrend középkeresztjével tüntette ki. Néhány évvel később, 1899-ben pedig valóságos belső titkos tanácsos lett. Említést érdemel, hogy Abrudbánya évekkorábban, még 1892-ben díszpolgárának választotta.

Említést érdemel, hogy számos felelősségteljes teendővel járó miniszteri tevékenysége mellett is folyamatosan edzette magát, szenvedélyesen sportolt. A Nemzeti Tornaegyletnek néhány éven át az elnöki tisztét is ellátta.

Hegedüs Sándor felett az emlékbeszédet a Magyar Tudományos Akadémián Nagy Ferenc (1852-1928), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja tartotta. Az emlékbeszéd 1908-ban nyomtatásban is megjelent.

Sírja a Fiumei Úti Sírkertben van, ahol családjával együtt nyugszik. A családi síremlék alkotója Ligeti Miklós.

Hegedüs Sándor a pénzügyi adminisztráció, iparfejlesztés igen széles körű ismereteket és tapasztalatokat kívánó számos területén végzett elsősorban hazai vonatkozásban általános elismerésnek örvendő munkát. Tevékenysége kiterjedt az Ausztriával való, nagy szakmai hozzáértést igénylő gazdasági, pénzügyi vonatkozású kérdések rendezésére is.

#### Hegedüs Sándor főbb művei

Közhasznú ismeretek, Pest, 1870.; A baloldal törekvése, Budapest, 1872.; A szabadakarat és az állam büntetőjoga. Budapest, 1873-1874.; Tíz év az osztrák bank történetéből. Budapest, 1874.; A földbirtok és a társadalmi kérdés. Budapesti Szemle 1886.; Az önkormányzat és pénzügye. Budapest, 1878.; Iparunk és az ipartörvény. Budapest, 1880.; A bankkérdés az 1881. évi valutakongresszuson. Budapest, 1881.; A latin államok pénzszövetsége 1863-1865. Budapest, 1886. (német nyelven is megjelent); Két értekezés a cukoradóról. Budapest, 1887.; Az árak tényezőiről és törvényeiről. 1889.; A cukor és szeszadó. Budapest, 1890.; A betétüzlet fejlődéseinek az irányairól. Budapest, 1894. és Az adóeszmény elméleti és gyakorlati szempontból. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1894.

#### Felhasznált irodalom

Antal Géza: Hegedüs Sándor emlékezete. Protestáns Szemle. 1908.; Nagy Ferenc: Emlékbeszéd Hegedüs Sándor r. tag felett. Budapest, 1908.; Dr. Halkovics László: Hegedüs Sándor szerepe a gazdaság és a statisztika fejlesztésében (1847–1906).; Sturm Albert (szerk.). Országgyűlési almanach 1897–1901. Budapest, 1897. – Rövid életrajzi adatok a főrendiház és a képviselőház tagjairól, 252. old. (1897. március 22.) és Gaál György:

Kolozsvár közgazdász-politikus szülöttje: Hegedüs Sándor (1847–1906) Közgazdász Fórum  
15. évf. 2. sz. (2012. április) 5. old.

Hamza Gábor

egyetemi tanár, az MTA rendes tagja  
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)  
Állam- és Jogtudományi Kar  
e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu